

Pataki Gábor

Sziget és közösség

(Novotny Tihamér
A látható és a láthatatlan
című könyvéről)

„Pedig ma is vannak, akárcsak a múltban, távol a zajos sikerektől, műtermi csendjünkben szívósan munkálkodó alkotók, akikről vagy még nem vesznek tudomást, vagy akiket már elfelejtettek, és jelképes sírjukat soha nem fogják teleszórni virággal”¹. Ezt az eredetileg Hadik Gyulától származó mondatot Tihamér legszívesebben „árbocára tűzné, lobogónak”². S aligha véletlenül: az aktuális trendeken – tegyük hozzá – sokszor tudatosan kívül maradó, a műkereskedelemben elfogadott oddsz-mérésektől magukat szándékoltnan távol tartó művészek felé kötelezve el magát.

Általában véve a forintosítható vagy dollárosítható kereskedelmi siker, a pénzszagú, „csekély poggyással utazó... az elvárásokhoz problémamentesen simuló, egy szabványosított, globalizálódó, külső apparátusoknak már-már behódoló”³ magatartás mélységesen idegen tőle. A beérkezett, sikeres művészekről alig van szava, Deim Pál laudációja kapcsán a haldokló Vajda Lajos jut az eszébe. „...peremhelyzet, ellenkultúra, vidékiség, autodidakta felkészülés”⁴:

foglalja össze egy helyütt a számára fontos alkotók meghatározó jellemzőit.

Jócskán eltorzítanánk a képet viszont, ha Novotny Tihamért minden hatalommal zsigerből szemben álló, az elismert művészettörténeti értékeket csak azért is opponáló „eastern-hősnek”, minden másra füttyülő szegénylegénynek állítanánk be. Mert bár távol áll attól, hogy a mainstream lelkes híve legyen, a művészettörténet mércéje mindig irányadó számára. Érzékeny, mikroszinten is hiteles elemzései, gondolatmenetei mindig az egyetemes és magyar művészeti folyamatok ismeretén alapulnak, per-cig se feledi, hogy a 70-es, 80-as évek szentendrei művészeti kivirágzása nem jöhetett volna létre Vajda és Korniss, az Európai Iskola nélkül, hogy Kovács László, Dréher János és a hordozóanyag tér- és időbeli sűrűségére, vastagságára, szekvenciáira apellálók valamiképpen Dubuffet, Fautrier, Burri és a 40-es évek egzisztencialista vakolóinak örökösei. Választott alkotói hősök, gyakran magányos hősök, de nem mindenféle társíthatóság nélküli unikális különcök.

Ami összefogja őket: a modernség és a tradíció, az egyetemesség és a lokalitás-regionalitás együttes, magától értetődő vállalása. Alapvetően

¹ Novotny Tihamér, i.m. 646.

² Uo.

³ I.m. 373.

⁴ I.m. 156.

ez a hitvallás mozgatja-mozgatta időről-időre újra vállalt művészeit, így – csak néhány nevet említve – Aknay Jánost, Gubis Mihályt, Győrffy Sándort, Puha Ferencet, Krizbai Sándort – mint a ritkábban felbukkanó alkotókat is. S alapvetően ez áll Tihamér gondolkodásának középpontjában is. Együtt vallja választott művészeivel, hogy bár tántoríthatatlanul a művészi progresszió híve, de „a modernség semmiféle 'poszt-jáért' és 'poszt-járól' le nem taszítaná a 'Hagyományt'...úgy szereti az újításokat, hogy közben magához emeli, átalakítja, újraértelmezi, maivá teszi a tradicionális formákat, érzéseket és gondolatokat”.⁵

Ez az alapállás korántsem nevezhető társtalannak, s nem áll távol Fülep egyetemes és nemzeti korrelációját megfogalmazó tételétől, Kállainak az *Új magyar piketúr*ban az avantgárd speciálisan magyar jellegzetességeit kimutató, Hamvas „igazságkereső” szándékától, vagy újabban Mezei Ottónak a sajátosan magyar avantgárd felderítését célzó törekvéseitől. E fentiek egyúttal Novotny Tihamér szellemi példaképei, művészeti írói tevékenysége egyúttal e gondolat aktualizálása, kortárs inspirációkkal való feltöltése is.

Ilyen egyszerűen, képleteket alkalmazva azonban nem írhatjuk le a „Novotny-jelenséget”. Tihamér ugyanis nem csupán művészeti író, kritikus, rutinból gyakran felkért megnyitó személyiség. Ha odaáll valaki mellé, akkor író, társ(alkotó), barát, a célokért teljes személyiségével, szívével elkötelezett interpretátor. Ha lehetősége van rá, nem elégszik meg a kiállítandó-elemzendő művek szemlézésével, a művész habitusa, szeme színe, pillantása, borostája, hanghordozása, műtermének részletei legalább olyan fontos információ-hordozók lesznek számára, a megszületett művön túl az azt létrehozó személyiséget, érzelmi attitűdöt is az értelmezés fontos, benső tényezőjévé szeretné tenni.

Mindez összefügg a művészet (elsősorban az általa

⁵ .m.367.

preferált intenciójú művészet) iránti szenvedélyes, szinte ösztönös, személyisége legbelső feléről való elkötelezettséggel, szeretettel, sőt talán szerelemmel. Nem ismerek művészeti író, aki Tihamérhoz hasonló alapossággal készülne fel egy-egy megnyitóra, valamely művésszel folytatott beszélgetésre. Innen eredeztethető írásainak személyes, bensőséges jellege, némely megnyitójának performatív mivolta. S innen (valamint önnön képességei ismeretéből) eredeztethető megszólalási móduszainak széles regisztere is, amit először Szücs Györgynek az előző kötetéről (*Szétguruló üveggolyók*) írott recenziója szemrevételezett⁶. Az alkalomhoz, karakterhez illő variációk mostani kötetében is fellelhetők: akad közöttük ihletett prózavers (Sz. Varga Ágnes Kabó)⁷, hosszas, érzékletes tájleírásból kibontakozó pályakép (Somogyi György)⁸, az egész pályaképet feltáró mélyintertjű (Gosztola Gábor)⁹, szabályos, a legminuciózusabb filológiai igényeket is csettintésre készítő monográfia (Matyófalvi Gábor)¹⁰ egyaránt.

Mindezeket túl azonban a legszembeütőbb Novotny Tihamér közösséget, csoportot teremteni vágyó igénye. Mert nincs, aki az egyéni utak, megoldások melletti elkötelezettségén túl ennyire fontosnak tartaná eme egyéni utak csoportokba rendeződő kohézióját. Így volt anno a VLS-sel, melynek legalaposabb monográfusa lett, így lett később a Patak csoport tagja, szószólója, a társaságot minden nehézségi erőn, az oxigénszinten felül pumpáló eleme. Soroljuk fel emellett a MAMÜ érdekében való munkálkodását, az érdi X-Art, a budaörsi, törökbálinti, a békéscsabai, zalaegerszegi, pécsi, sárospataki, muravidéki és erdélyi művészcsoportokért való fáradozásait, de egyáltalán az olyan baráti asztaltársaságok életben tartására irányuló

⁶ Bárka 2005/6.

⁷ Novotny, i.m., 475-476.

⁸ I.m. 499-506.

⁹ I.m. 424-439

¹⁰ I.m. 565-568.

tevékenységét, mint a nehezen feledhető írásában megelevenített Sixtus-kör.

Hisz és bízunk tehát a magányos, szuverén alkotókban, de még inkább abban, hogy eszményképe alapján e szuverén alkotók önállóságuk megőrzése mellett valódi közösséget alkothatnak. Ekként „ezek az individuális sziget-emberek egymás éltető közegébe kerülve alkalmasint nagyon is átlényegülnek, mintegy önnön korlátaikat meghaladó szupra, azaz egy felsőfokú egyöntetűségben – titokzatos alkalmi földrészre – szupra-szigetté egyesülnek”¹¹.

E virtuális földrészek feltérképezése nélkül aligha írható le, meg a közelmúlt és a jelen magyar képzőművészete. Megértésükhöz pedig aligha lehet hi-telesebb kalauz értő geográfusoknak, Novotny Tiha-mérnak leírásainál.

(Szerzői kiadás, 2014)

(Az írás rövidített változata megjelent az *Új Művészetben*.)

Részlet a könyvből....

¹¹ I.m. 156-157.